

A.M.ALLAHVERDİYEVƏ
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Azərbaycan Dillər Universiteti
 (Bakı şəh., R.Behbudov küç., 60)

SİYASİ DİSKURSDA METAFORİK ARQUMENTASIYA

Açar sözlər: metaforiklik, siyasi diskurs, siyasi interdiskurs, kommunikativ təsir, siyasi kommunikasiyanın metaforik modelləri.

Ключевые слова: метафоризация, политический дискурс, политический интердискурс, речевое воздействие, метафорические модели политической коммуникации.

Key words: metaphorization, political discourse, political inter-discourse, communicative impact, metaphorical models of political communication.

C.Leykoff və M.Consonun bir sıra humanitar elm sahələrini əhatə edən, 1980-ci ildə işiq üzü görmüş məlum əsərindən sonra metaforikliyin koqnitiv proses kimi tədqiqata cəlb edilməsi getdikcə daha qlobal səciyyə daşıyır (13, 32). Beləliklə, linqvistik praktikaya iki bilik strukturunun – “mənbə”nin və “məqsəd”in koqnitiv strukturunun təsirini əks etdirən “metaforik proeksiya”, “koqnitiv inikas” kimi terminlər daxil olmağa başladı (13, 9). Son illər müxtəlif növ diskurslarda konseptual metaforaların, metaforikliyin universal və mədəni-spesifik xüsusiyyətlərinin tədqiqinə getdikcə daha çox yer verilir. Bu məqam bilavasitə siyasi diskursda metaforikliyin tədqiqi probleminə müraciət etməyimizi əsaslandırır. Bundan başqa, korpus texnologiyaları vasitəsilə siyasi linqvistika ilə konseptual metafora nəzəriyyəsinin kəşf etməsində həyata keçirilən koqnitiv-siyasi diskurs tədqiqatları haqlı olaraq müasir koqnitivistikanın perspektivli istiqamətlərindən biri hesab edilə bilər (11, 99).

Siyasi kommunikasiya “siyasəti qidalandıran güc mənbəyidir, çünki kommunikativ təsir müxtəlif icimai qrupları birləşdirən və onlara vahid bir orqanizm kimi fəaliyyət göstərməyə imkan verən əsas fəaliyyət formasıdır” (3, 305). Siyasi diskursun daha əhəmiyyətli komponenti qismində çıxış edən metafora rəmzi və ritorik qüvvəyə malikdir. M.Edelmanın təbirincə qeyd etsək, metafora “siyasətdə gizli tendensiyaları və kütlələrdə impulsları oyadır” (2, 67).

Tanınmış Britaniya yazıçısı və publisisti C.Oruell özünün “Siyasət və ingilis dili” (“Politics and the English Language”) başlıqlı əsərində siyasi mətnləri “yaramaz” mətnlər kimi dəyərləndirir (8, 135). Müəllif siyasi diskursda dildən silinmiş “ölü” metaforaların, klişelərin, idiom və şablon müqayisələrin izafiliyini kəskin tənqid edərək, siyasi mətnlərin bu cür üslubi tərtibatının müəyyən pragmatik effekt doğurduğunu qonaatına gəlir. Bir tərəfdən, adresat emal olunan informasiyanın dərək edilməsi ehtiyacından azad olur, digər tərəfdən isə adresant (və yaxud, mətnin müəllifi) ümumi frazalardan və klişelərdən istifadə edərək gərəklili informasiyanı maksimal yayğınlıqla və ikimonalı şəkildə auditoriyaya çatdırmaq imkanı əldə edir. Bununla da, adresant fərlanmaqda olan diskursun situasiiv və ya sosial kontekstində dəyişiklik olduğu təqdirdə özü üçün “ritorik” təslim olma vasitəsi qazanır. Bundan başqa, C.Oruell əmindir ki, sosial-siyasi fəradə icimai auditoriyaya qarşı bu cür münasibət etik aspekti ciddi zərərə məruz qoyur. Müəllif bu fikri belə əsaslandırır ki, siyasi kommunikasiyada bu cür üslubi və metaforik ifadə tərzii yalnız siyasətçinin özünü deyil, eyni zamanda, auditoriyasını aldatmaqdır.

Müasir realilər və siyasi diskursun XX əsrin ortalarından başlamış çoxaspektli tədqiqi (siyasət dilinin tədqiqi sahəsində ilk addım amerikalı dilçisi Harold Ləssuell tərəfindən atılıb (6)) onu qeyd etməyə əsas verir ki, siyasi ritorikanın (bir çox digər diskurslar kimi) inkişafı intellektuallaşdırmaya (zehni inkişafa) doğru irəlliləyir. Bu isə, öz növbəsində, siyasi görüşlərin ifadəsində kreativ, orijinal yanaşmalara və əhəmiyyətli siyasi hadisələrin siyasətçilərin nitqlərində olduğu kimi, siyasi media-diskursda da inikasına və təhlilinə səbəb olur. Ancaq

siyasi interdiskursda məzmunun və kommunikativ fəaliyyət formalarının mühüm islahatları, danışan "siyasi subyektlərin (termin İ.M.Kobozevaya aiddir (12)) fərdi üsluba, ekspressivliyə can atması, eləcə də, siyasi nitqlərin və siyasi mövzuda yazılmış analitik məqalələrin aydınlığı "karnavala bərabər olan", ritorik əsarətdən azad edilmiş, "özbaşnalıq və siyasi kobudluq ehtiva edən", auditoriyanın mövqeyinə təsir etmək üçün yeni, daha həssas və kəskin verbal üsulları (provokasiya və manipulyasiya kimi) nümayiş etdirən məqamlar daha təsirli konseptual metaforaların yaranmasını şərtləndirdi.

Beləliklə, siyasi diskursun pragmatikası onun diskurs prosesinə mövcud informasiya məqamı üçün etik, koqnitiv və aktual inteqrasiya vasitəsi kimi ifadə olunan funksional təbii tələfəndən müəyyənəlsir. Məhz bu səbəbdən, kommunikativ rəngarənglik üçün qrammatik, leksik və üslubi (bağlayıcılar, əvəzlilər, artıklar, söz sırası, təkrar, metonimiya, metafora, antonomasiya, toponimlər, bədii əsərlərə alluyuziyalar və digər presedent fenomenlər) səviyyələrdə müxtəlif ritorik strategiyalara tez-tez müraciət səciyyəvidir. Sadalanan dil vasitələri diskurs müəlliflərinə yalnız qarşıya qoyduqları məqsədlərə nail olmaq məqsədilə respientlərə kommunikativ təsiri gerçəkləşdirmək üçün deyil, eyni zamanda, ictimai rəyi müəyyən dərəcədə idarə etmək üçün auditoriyaya effektiv təsir göstərmək imkanı verir. Bununla əlaqədar olaraq, qəzet-publisistik və siyasi diskurslarda metaforaların yüksək tezlik göstəricisi müşahidə edilir: "metafora siyasi konsepsiyaların təqdimatı və cəmiyyətin siyasi şüuruna ən qüvvətli təsir vasitələrinə çevrilmişdir" (15, 122).

Məlumdur ki, metaforanın dildə və nitqdə funksional təsir sferası leksik-semantik səviyyədir. Müvafiq olaraq: "siyasi diskursda leksik semantikanın "məsuliyyət sferası"na siyasi subyekt olan danışanın situasiyaya uyğunlaşdırıldığı və kommunikativ aktın stimulu rolunda çıxış edən konseptual kateqoriyanın müəyyənəşdirilməsindən tutmuş fikrin verballaşması əzində seçilmiş konkret leksik vahidlərin motivlərinin izahı da daxil olmaqla geniş vəzifələr halqası daxildir" (12, 42).

Siyasi diskursun metaforikliyi formalaşdırın leksik tərkibin məzmun aspektinə gəldikdə isə, bu fenomenin təhlili üçün onun semantik reprezentasiyasının aşağıdakı rəkurslarını nəzərə almaq gərəkdir:

- 1) sözün lüğətdə əks olunmuş şərhinə əsaslanan ilkin leksik mənası;
- 2) sözün konkret verbal kontekstdə ifadə etdiyi və bilvasitə təbiiqə zamanı ilkin leksik mənanın standart verbal modifikasiyasından ibarət olan, məcazi; sözün təbiiqə zamanı isə ilkin mənası ilə daha mürəkkəb əlaqəyə malik olan aktual mənası;
- 3) sözün daxili forması (təbiiqə zamanı məcazi məna nominativ mənanaya uyğun gəlir);
- 4) sözün valentliklərinə (fəaliyyət sferalarına) əsasən uzlaşma məhdudiyəti;
- 5) konnotasiyalar;
- 6) formasına görə əssosiasiya yaranan digər sözlərin leksik mənalrı (eyni çoxmənalı sözün digər leksik valentliklərinin, sinonimlərinin və paronimlərinin mənalrı);
- 7) sözün fonetik mənası;
- 8) sözün ekstra-lingvistik "proyeksiya" sı (əlaqədar sxemlər, freymlər və ssenarilər);
- 9) sözün sosial "proyeksiya" sı (gender, sinif, qrup, professional və s. markalanması);
- 10) sözün ideoloji "proyeksiya" sı.

İ.Kobozevanın əsaslı olaraq zənn etdiyi kimi, bütün sadalanan aspektlər "situasiyanın yaradılması məqsədilə siyasi subyekt olan danışanı təmin edən interpretasiyanın və emosional fonun (tonallığın) yaradılmasında bu və ya digər şəkildə bir-birinə təsir edə bilər" (12, 42). Bununla əlaqədar olaraq, siyasi diskursda məhz "canlı" metaforaların relevantlığını xüsusilə diqqətə çatdırmaq lazımdır. Belə ki akt iştirakçıları tərəfindən semantik ahəngi pozmaq məqsədilə denotatı ifadə etmək üçün bilvasitə üsulların seçimi siyasi kommunikasiyaya yalnız özünəməxsusluq gətirmir. Bu fakt, eyni zamanda, akt iştirakçıların yüksək ritorik potensiala və inandırıcı effektdə malik olan məhz okkazonal, kontekstual "canlı" (adi, "ölü" olmayan)

metaforalardan istifadə etməklə praktikada gerçəkləşən kommunikativ motiv və niyyətlərinin bir-birinə qarşılıqlı təsir etməsini sübuta yetirir.

Ancaq dil sistemi tərəfindən relevantlıq kimi qəbul edilən tərtibat prinsipi müxtəlif dil vahidlərini (buraya şablon metaforalar da aiddir) kombinə etməklə yeni, daha mürəkkəb mənalara ehtiva etməsini və onların semantik "gözlənilməz" kontekstlərdə təzahürünü mümkün edir. Variativliyə malik olan metaforiklik və müvafiq olaraq, siyasi dildə pragmatik effekt yaradan eyni sabitlik xassəsi konseptual səviyyə üçün də səciyyəvidir. Siyasi metaforanın pragmatik təsiri sabit və məhdud koqnitiv modellər və sxemlər (konseptual metaforalar) birliyindən ibarət mexanizmlər vasitəsilə yaradılır və idarə edilir. Bu mexanizmlər birləşərək, müasir siyasi diskursda verballaşan son dərəcə variativ metaforik representasiyaların konseptual əsasını təşkil edir.

Siyasi dildə konseptual metafora nəzəriyyəsinin tətbiqinə C.Leykoffun 1991-ci ildə İraq ərazisinə hərbi müdaxilənin qaçılmaz olduğunu əsaslandırmağa çalışan Amerika hökumət orqanlarının istifadə etdiyi metaforalar sisteminə həsr edilmiş məqaləsinin çərçivəsində sonra başlandı (4). Bu məqalə siyasi metaforaların sonrakı tədqiqinə təkan verdi. C.Leykoffun qeyd etdiyi kimi: "Dildə metaforik ifadələr metaforik konseptlərlə sistemli əlaqələrə malik olduğundan, metaforik konseptlərin mahiyyətini və insan fəaliyyətinin metaforik təbiətini öyrənmək üçün metaforik ifadələrdən istifadə edə bilərik" (13, 28).

Qüvvətli obrazlı təsnifata malik olma, onların rəzm səviyyəsinə qədər ümumiləşə bilməsi, mədəni və tarixi faktlardan ibarət olan dərin informasiya qatlarına nüfuz etmə, siyasi motivlilik və antropometrik aksiologiya siyasi metaforalar üçün səciyyəvidir. İctimai fikir yüksək əhəmiyyətə əldə edəndə, metafora cəmiyyətdə əhval-ruhiyyəni tənzimləmək üçün siyasi alətə çevrilir. Bu səbəbdən, siyasətçilər tərəfindən istifadə edilən metaforaların təhlili onların gizli məqsəd və niyyətlərinin aşkar edilməsinə imkan verir. A.Baranovun məşhur atalar sözünü parafraza edərək qeyd etdiyi kimi, "Hansı metaforalardan istifadə etdiyini mənə de, sən kim olduğunu söyləyim" (10, 190).

Siyasi diskursun funksional metaforikliyinə həsr edilmiş tədqiqatlar əsasən siyasi güclər tərəfindən istifadə edilən konseptual metaforaların aşkara çıxarılmasına və bu metaforaların xassələri arasındakı qarşılıqlı əlaqələrin təhlilinə yönəlib.

Son onilliklərdə nitq vasitəsilə təsir istiqamətində kompleks məsələlər geniş müzakirələrə səbəb olub. Xüsusilə, siyasi arqumetasiya müstəvisində metafora ilə siyasət arasındakı ilkin əlaqələrin aktuallaşması və ritorikanın yaranması müşahidə olunur. Koqnitiv linqvistik sahəsində siyasi metaforaların daha məhsuldar tədqiqat istiqamətləri metaforik modelləşdirilmədən və metaforik konseptual inteqrasiyadan, bu qisim diskurslar üçün səciyyəvi olan, müxtəlif mürəkkəbli dərəcəsinə malik olan və "diskursiv təcrübə"lərə aid olan metaforik modellər haqqında təsəvvürlərdən ibarətdir.

Bu qisim siyasi metaforaların məlumatlar bazası daim təkmilləşir. Siyasi metaforaları araşdıran xarici və yerli tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, metaforaların tezlik göstəricisi ilə onların semantik parametrləri; ictimai böhranlarla, ictimai-siyasi həyatdakı əhəmiyyətli dönüş anları; diskurs iştirakçılarının siyasi mövqe ilə sistem əlaqələri arasında bağlılıq mövcuddur. Məsələn, qeyd edilir ki, ekstremist qruplaşmaların diskursu siyasi yüksəlişə bağlı metaforalara kökləndiyi zaman, sağ radikallar xəstəliklərlə, müalicə və təmizliklə bağlı metaforalara üstünlük verirlər. İrəqi və totalitar diskurslarda hərbi metaforalar üstünlük təşkil etdiyi halda, demokratiya və iqtisadi sabitlik dövrü siyasi diskursunda daha çox ailə, ev, məişət, təbiətə bağlı metaforalara müraciət olunur. A.Musolffun da qeyd etdiyi kimi, xüsusilə, siyasətçilərin nitqində və KİV-də aktuallıq kəsb etdiyi kimi, Avropa Şurasının siyasi diskursunda Avropa Şurasına üzv ölkələr arasındakı əlaqələrin mətbuatda metaforik representasiyasını təmin edən "məhəbbət – evlilik – ailə" domenlərinin konseptual sxemi üstünlük təşkil edir (7, 24):

An adviser to Chirac says the Franco-German marriage remains fundamental to French European policy; many Germans agree. So long as they stick to the marriage

metaphor, this makes Tony Blair either lover or mistress (1) (Şirakin müşaviri söyləyir ki, Frank-Alman evliliyi Fransız Avropa siyasəti üçün fundamental olaraq qalır; çoxlu almanlar razılaşırlar. Onların evlilik metaforasına üstünlük verməsi Toni Bleyeri ya sevgiliyə, ya da məşuqəyə çevirir).

Rus dilçiliyində aparılmış tədqiqatların böyük əksəriyyəti siyasi diskursu daha “ensiz qatlar”ına – müxtəlif siyasi konsepsiyaların və hadisələrin konseptuallaşdırılmasını əks etdirən konkret metafora növlərinə həsr edilmişdir. Bir qayda olaraq, bu cür tədqiqatlar ziddiyyətli, tutuşdurucu səciyyə daşıyır. Bu xəssə yalnız metaforaların konseptual strukturunu aşkar etməyə deyil, eyni zamanda, siyasi fəaliyyətin diskursiv təcrübəsində onların verballaşdırılması xüsusiyyətlərini, konkret ictimai-siyasi hadisə ilə əlaqədar olaraq kütləvi respipientin siyasi identifikasiyasına və şüuruna necə təsir etməsinin müəyyənləşdirilməsini aşkar etməyə imkan verir. Məsələn, M.Petrika Maltanın Avropa Şurasındakı üzvlüyünə həsr edilmiş siyasi diskursun metaforikası ilə bağlı araşdırmalarında müvafiq dövlət təhsilinin metaforik personifikasiyası hallarını təhlilə cəlb edir. Müəllifin hasil etdiyi nəticə ondan ibarətdir ki, bu metaforalar öz tarixi-mədəni portretini (dövlət portretini) əks etdirən müəyyən xarakterik xüsusiyyətlər ehtiva edir, həmçinin, araşdırılan məsələyə münasibətdə öz siyasətini səciyyələndirir. Burada A.Musolfun tədqiqatlarının nəticələrinə uyğunluq müşahidə edilir – Malta və Avropa Şurası təhlilə cəlb edilən diskursda həm ayrıca ailələr kimi, həm də bir ailənin üzvləri kimi təqdim edilir (9).

Bənzər tədqiqatların sonunda əldə edilmiş nəticələr bir daha metaforaların siyasi diskursda qərarların qəbul edilməsi prosesinə təsir vasitəsi və problemlə situasiyaların dəf edilməsi vasitəsi kimi əhəmiyyətli rola malik olması tezisini təsdiq edir. Hal-hazırda metaforaların sosial və siyasi institutlardan ibarət olan mədəniyyətin vacib hissəsini təşkil etməsi fikri heç bir şübhə doğurmur.

Rus siyasi metaforikasında metaforaların kifayət qədər geniş yayılmış sistemli təsviri metodu siyasi diskursda və siyasi mətnlərdə freym konstataşması metaforik ekspansiyanın freym təsvirindən ibarətdir. Bununla bərabər, sfera-mənbə tədqiqatın çıxış nöqtəsi olduğu kimi, məqsədi də ola bilər. Məsələn, “teatr” amerika və eləcə də, rusiya siyasi diskursunda metaforik ekspansiyanın sfera-mənbəyi olduğu kimi, Yuqoslaviyada “müharibə” situasiya-məqnit rolunda çıxış edir. Bundan başqa, siyasi diskursda əks olunan bəzi qlobal miqyaslı hadisələrin (məsələn, beynəlxalq hərbi konfliktlərin, yaxud iqtisadi böhranların) metaforik modelləşdirilməsi zamanı konkret siyasi əhəmiyyətli hadisənin dinamikasını əks etdirmək mürəkkəb olduğu üçün, freym təsviri heç də həmişə adekvatlıq təşkil etmir. Bu zaman ən uyğun yanaşma C.Leykoff tərəfindən təqdim edilmiş, ingilis, rus, çin, macar və digər dillərin materialları əsasında hadisələrin təsviri zamanı tətbiq edilən metafora struktur-modellərindən istifadədən ibarətdir (5). Məsələn, L.Takumbetova uzunsürən iqtisadi repressiya fonunda gerçəkləşmiş son dövr rusdilli siyasi diskursunu tədqiq edərkən mövcud qlobal hadisəni *böhran – hərəkət edən obyekt*dir (*кризис – движущийся объект*) konseptual metaforası vasitəsilə təqdim edir və bununla da, C.Leykoffun hadisələrin konseptual metaforası “matrisa”sının strukturuna (ibidem) söykənir və bu konseptual modelin seçimini onuna əsaslandırır ki, biz adətən hadisələri hərəkət terminləri vasitəsilə təqdim edirik (16).

L.Takumbetova, həmçinin, qeyd edir: “Metaforik ekspansiya sahəsi olmasına baxmayaraq, böhranın uzun müddət və geniş məkanda baş verdiyini nəzərə alsaq, qlobal iqtisadi böhran hadisəsi öz dinamikliyi, mürəkkəb komponent tərkibi ilə səciyyələri və sosiumun həyatının mürəkkəb aspektlərini əhatə edən əhəmiyyətli hadisələr vasitəsilə təqdim edilir” (17). Hadisələrin müxtəlif aspektli strukturu – hal-vəziyyət, dəyişikliklər, proseslər, təsirlər, səbəblər və vasitələr məkan, hərəkət və güc terminlərinin təqdim etdiyi metafora vasitəsilə koqnitiv səciyyə əldə edir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, koqnitiv funksiyadan başqa metafora güclü təsir vasitəsi olduğundan siyasi diskursda ritorik və arqumentativ funksiya daşıyır. Metaforanın bu xüs-

siyasəti əsasən siyasətçilərin andiçmə nitqlərində və müxtəlif münacişəli situasiyalarla bağlı verilmiş bəyanatlarda daha aşkar şəkildə nəzərə çarpır. Məsələn, altıncı (2005-2013) İran prezidenti olmuş Mahmud Əhmədinejad İsrail dövlətinin Qazza bölgəsi ilə bağlı siyasəti haqqında bəyanatlarında müntəzəm olaraq morbiol (tibbi) metaforadan istifadə edərək İsraili aradan götürülməli olan “bəd xassəli şiş” kimi təqdim edirdi. Bənzər bəyanatlar qərb KİV-ində dəfələrlə tənqidlərə və qərb siyasətçilərinin şərhlərinə səbəb olmuşdur. Bu mövqelərə əsasən, İran liderinin bu mövqeyi İran rejiminin beynəlxalq təcridə məruz qalması üçün zəmin yaradırdı.

Siyasi diskursun formalaşmasında konseptual metaforaların relevantlığını sübuta yetirən digər məqamlar 2012-ci ildə Barack Obama və Mitt Romninin seçkiqabağı diskurslarının müqayisəli tədqiqatları (18; 20) nəticəsində və eləcə də, rusdilli seçkiqabağı siyasi diskurslarda konseptual, konvensional və qeyri-konvensional metaforalardan istifadə xüsusiyyətlərinin aşkar edilməsi vasitəsilə aşkar edilmişdir (14).

Aparılmış araşdırmalara əsasən qeyd etmək istərdik ki, diskurs müəlliflərinin kommunikativ intensiyasının interpretasiyası siyasətçilərin nitqlərində təzahür edən müəyyən konseptual metafora modellərinin təzki dərəcəsindən asılıdır. Aşkar edilmişdir ki, siyasi diskurs öz təbiətinə görə aqonlarda (uzqun ömürlü) və məhz bu səbəbdən, siyasətçilərin seçkiqabağı polemikasında və elektorata müraciətlərində məkani-dinamik metaforalar üstünlük təşkil edir. Namizədlərin üstünlük verdiyi və siyasi diskursu təmsil edən bu metaforalar hərbi və idman metaforaları ilə birlikdə bu və ya digər siyasi gücün qətiyyətliliyi və fədakarlığı barəsində auditoriyaya məlumat ötürür. Bununla da, ayrı-ayrı partiyalar arasında gedən siyasi mübarizədə məqsədə çatmaq üçün rəqiblər qarşısında üstünlüyə malik olmağın seçicilərin diqqətinə çatdırılması qələbənin əldə edilməsinə zəmin yaradır.

Siyasi metaforaların tədqiqi ilə məşğul olmuş bir sıra digər dilçilər isə metaforaları ayrı-ayrı siyasi dövrlərə aid olan tarixi diskurslarda təhlilə cəlb etmişlər (Кондратьева, 2003; Шадаева, 2004; Чудакова, 2005; Пшенкин, 2006; Чудинов, 2003; Köcses, 1994; Harris, 1998; Santa Ana, 1999, 2002; Berho, 2000; Refaie, 2001; Valk, 2001; O'Brien, 2003; Sofer, 2003; Hardy, 2003). Bu müəlliflərin əsərlərində yalnız bugünkü siyasi dil üçün səciyyəvi olan “arxetip” (ümumi təəsvürlər bazasına daxil olan) metaforalar qrupunun sabitliyə malik olması deyil, həmçinin, bu və ya digər siyasi ideya və görüşlərin irəli sürülməsində və müzakirəsində metaforaların əsas ritorik “silah” kimi statusu da sübuta yetirilir.

Qeyd edilənlərə misal olaraq tarixi faktlar əsasında Üçüncü reyx rəhbərlərinin yəhudilərə və digər qrup əhaliyə ünvanladığıları və onların “böyük sülh keşikçisi” olmaq ideyalarına uyğun gəlməyən sistemli ekstremist bəyanatlarını göstərmək olar. Nəticədə, bu cür “qəzəbli ritorika” təcrübəsi nasist Almaniyası vətəndaşlarının şüurunda yəhudi əhaliyə qarşı qeyri-humanist mexanizmi işə saldı və yəhudilərə bərabər bəşər övladının digər “keyfiyyətsiz” nümayəndələrinin genosidinə səbəb oldu. Beləliklə, nasist və yaxud digər ekstremist yönümlü siyasi diskursun metaforikasının gələcəkdə auditoriyada faşist, ksenofob və sair şovinist ənənələri davam etdirən, kütləvi qarğınadək gətirib çıxaran siyasətin psevdolegitiimliliyi kimi ciddi nəticələrə səbəb ola bilən siyasi baxışlar formalaşdırması labüddür. Məhz bu səbəbdən, “siyasi kommunikasiyanın etikası” məsələsi son dərəcə aktualdır. Bu məsələnin mümkün həlli yollarından biri geniş nəzəri bazadan və adekvat metodologiyadan yararlanmaqla siyasi ritorikanın dərin pragmatik, semantik və psixoloji təhlilindən ibarətdir. Problemə bu cür yanaşma ekstremist ritorik “passaj”lara konversiya edilmiş koqnitiv mexanizmlərin açılmasını, danışan siyasi subyektlərin həqiqi kommunikativ niyyətlərinin aşkar edilməsini və cinayətkar bəyanatlarına görə onların məsuliyyətə cəlb edilməsini mümkün edir.

Onu da qeyd etmək gərəkdir ki, konseptual strukturundan və semantik fərqliliyindən asılı olmayaraq siyasi metafora pragmatik yük daşıyır və onun sayəsində adresata edilən təsir təmin olunur. Adresata edilən təsirin məqsədi isə siyasət, siyasi partiya və yaxud siyasi hadisə barəsində onda ya müsbət, ya da mənfi rəy yaratmaqdır.

Müvafiq olaraq, siyasi diskursiv məkanda metafora vasitəsilə iki əsas nitq strategiyaları gerçəkləşdiyini təsdiq etmək olar:

1. Diskreditasiya (nüfuzdan salma) strategiyası;
2. Təşəxxüs (həddən artıq tərifləmə) və yaxud, bəraət strategiyası.

Məqalə boyunca apardığımız təhlillər belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, metafora siyasi diskursda təsiretmə, inandırma və arqumentasiya mexanizmini hərəkətə gətirən əsas faktordur və o, emosional təsirin və inandırmanın uğurlu sinerjiyə (bir neçə faktorun birgə güclü təsiri) vasitəsi kimi dəyərləndirilir və bu rakurs metaforanın siyasətlə məhz arqumentasiya vasitəsilə əzəli əlaqəsini aşkar edir.

Təqdim edən analitik icmallar belə nəticələrə gəlməyə əsas verir ki, siyasi kommunikasiyanın metaforik modelləri öz aktuallığını və məhsuldarlığını onların gerçəkləşdirilməsi prosesində yeni ideyaların yaranması aspektində qoruyub saxlamaqla yanaşı siyasətçilərin və digər siyasi subyektlərin əlində güclü təsiretmə aləti olmaqda davam edir. Deməli, metafora siyasi kommunikasiyanın ən təsirli alətlərindən biridir və siyasətçilərin nitqində, KİV-də siyasi problemlərin analitik icmalı üçün səciyyəvi olan müxtəlif implikasiyaların dekodlaşdırılması zamanı ondan istifadə edilir. Metaforalar yalnız siyasi məzmunun interpretasiyasına yardım edən vasitə kimi təzahür etmir, həmçinin, suqquestiv (şüura təsir edən, hipnozdedici) və persuaziv (inandırıcı) funksiya daşıyaraq adresatda müəyyən dəyərlər oriyentirini, sosial üstünlükləri formalaşdırır ki, nəticədə onun siyasi identikliyi sübuta yetirilir.

Ədəbiyyat

1. Ash T.G. Who Rules Europe? // The Guardian. 2004, 19 February
2. Edelman M. Politics as Symbolic Action: Mass Arousal and Quiescence. Chicago: Markham, 1971, 188 p.
3. Graber D. Political Communication: Scope, Progress, Promise // Political Science: The State of the Discipline. 1993, vol. 2, pp. 305-332
4. Lakoff G. Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf // Engulfed in War: Just War and the Persian Gulf. Honolulu, 1991, pp. 43-59
5. Lakoff G. Conceptual Metaphor // Cognitive Linguistics: Basic Readings. Berlin –N. Y.: Mouton de Gruyter, 2006, pp. 185-238
6. Lasswell H.D. The Language of Power/ Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics. N. Y., 1949, pp. 20-39
7. Musolf A. Metaphor Scenarios in Public Discourse/ Metaphor and Symbol. 2006, vol. 21. № 1, pp. 23-38
8. Orwell G. Politics and the English Language//The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell. In Front of Your Nose: 1945-1950 / ed. by Sonia Orwell, Ian Angus. L., 1968, vol. 4, pp. 127-140
9. Petrica M. Cognitive Metaphors in Political Discourse in Malta and the Case of EU-Membership Debate. München: Ludwig-Maximilians-Universität, 2014, 239 p.
10. Баранов А.Н., Караулов Ю.Н. Русская политическая метафора: материалы к словарю. М.: Институт русского языка АН СССР, 1991, 193 с.
11. Будаев Э. В., Чудинов А.П. Метафоры, которыми мы живём: преобразования прецедентного названия // Политическая лингвистика. 2007. Вып. 2 (22), с. 99-106
12. Кобозева И.М. Лексико-семантические заметки о метафоре в политическом дискурсе//Политическая лингвистика. 2010. № 2 (32), с. 41-46
13. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / пер. с англ.; под ред. и с предисл. А.Н.Баранова. М.: Едиториал УРСС, 2004, 256 с.
14. Пескова Е.Н. Метафора как средство реализации интенций в политическом дискурсе (на материале текстов региональных предвыборных кампаний): дисс. ... к. филол. н. Челябинск, 2006, 171 с.
15. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: учеб. пособие. Изд-е 4-е. М.: Флинта; Наука, 2012, 265 с.

Elektron mənbələr:

16. Fauconnier G. Encyclopedia of Cognitive Science [Электронный ресурс].

URL: <http://www.cogsci.ucsd.edu/~faucon/BEIJING/cogling.pdf>

17. Такумбетова Л.М. Концептуальная метафора „КРИЗИС – ДВИЖУЩИЙСЯ ОБЪЕКТ“ в российском политическом дискурсе [Электронный ресурс].

URL: <http://www.academia.edu/3677598/>

18. Пильгун Е.В. К вопросу об инаугурационном дискурсе [Электронный ресурс] // Практика преподавания иностранных языков на факультете международных отношений БГУ: электронный сборник. 2012. Вып. II.

URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/25787>

А.М.Аллахвердиева

Метафорическая аргументация в политическом дискурсе

Резюме

В статье исследуется вопрос аргументативного статуса метафоры в современном политическом дискурсе. Здесь выявляются и описываются аргументативные стратегии, когнитивный и персуазивный потенциал политической метафоры. В итоге заключается, что метафорические модели политического дискурса являются не только концептуальными шаблонами для порождения новых семантических оттенков, которые объективируются в языке и речи. Вдобавок, автор анализирует некоторые метафорические модели, активно использованные субъектами политического дискурса в качестве риторического способа воздействия на аудиторию.

A.M.Allahverdiyeva

Metaphorical argument in political discourse

Summary

The article explores the question of the argumentative status of metaphor in contemporary political discourse. Here, the argumentative strategies, the cognitive and the persuasive potential of political metaphor are identified and described. As a result, it is concluded that the metaphorical models of political discourse are not only conceptual templates for generating new semantic shades that are objectified in language and speech. In addition, the author analyzes some metaphorical models that are actively used by the individuals of political discourse as a rhetorical way of influencing the audience.

Rəyçi: filol.f.d., dos. C.M.Babayev

Redaksiyaya daxil olub: 14.05.2018